

рушення прав з боку учасника трудових правовідносин, який діє неправомірно, притягнення його до юридичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Реформування державного управління в Україні : проблеми і перспективи. – К. : Оріяни, 1998. – 364 с.
2. Венедиктов А. Государственная социалистическая собственность / А. Венедиктов. – М., 1948. – 839 с.
3. Венгеров А. Теория государства и права / А. Венгеров. – М. : Юристъ, 1995. – Ч. I : Теория государства. – 255 с.
4. Копейчиков В. Вопросы теории механизма советского социалистического государства : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / В. Копейчиков. – Х., 1969. – С. 309.
5. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694–ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
6. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / уклад. Р. Болдирев та ін.. – К. : Наук. думка, 2003. – Т. 4 : Н – П. – 656 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В. Бусел ; редактори-лексикографи: В. Бусел, М. Василюга-Дерибас, О. Дмитрієв, Г. Латник, Г. Степенко]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
8. Теоретичні аспекти окремих видів юридичної відповідальності службових осіб органів внутрішніх справ України : [навч. посіб.] / за заг. ред. С. Гусарова. – К. : Академія управління МВС, 2009. – 166 с.
9. Кравчук В. Посадові особи юридичних осіб / В. Кравчук // Юридичний радник. – 2007. – № 2 (10). – С. 145–147.
10. Луговий І. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І. Луговий. – Х., 2002. – 209 с.
11. Загальна теорія держави і права / за ред. М. Цвіка, О. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.

УДК 349.2

ЯВОРСЬКА Н.О.

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН СУДДІВ

У статті з'ясовано сутність трудових відносин суддів. Встановлено авторське поняття трудових відносин.

Ключові слова: трудові відносини, суддя, правосуддя, трудове законодавство, праця.

В статье выяснена сущность трудовых отношений судей. Установлено авторское понятие трудовых отношений.

Ключевые слова: трудовые отношения, судья, правосудие, трудовое законодательство, труд.

The article clarifies the essence of labor relations of judges. Established author's concept of labor relations.

Key words: labor relations, judge, justice, labor legislation, labor.

Вступ. Судовій владі впродовж усієї історії її існування відводилося важливе місце в системі державної влади. Розвиток правової держави та демократичного суспільства зумовив необхідність проведення судової реформи, яка фактично розпочалася з ухваленням Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та триває сьогодні. У світлі нещодавніх активних впроваджень реформи українського правосуддя актуалізується потреба визначення поняття трудових відносин суддів, їхньої правової природи. Необхідність дослідити категорійно-понятійний апарат та розкрити зміст даного поняття також зумовлена особливим правовим статусом судді як суб'єкта трудового права.

Трудові відносини суддів мають свої особливості, зумовлені специфікою їхнього основного завдання, – здійснення від імені держави правосуддя, що, у свою чергу, потребує нормативного встановлення особливих вимог до даної категорії працівників. Зокрема, насамперед такі вимоги мають стосуватися підстав для виникнення трудових відносин із суддею. Професійний добір та обрання судді мають складний фактичний склад, який необхідний для виникнення цих трудових відносин. Оскільки судді є особливою категорією працівників, на яких поширюються і загальні норми трудового законодавства, і норми спеціального законодавства, важливим у правовому регулюванні трудових відносин суддів є визначення їхньої правової природи й окреслення змістовного наповнення досліджуваного поняття. Необхідно також звернути увагу на те, що визначення поняття «трудові відносини суддів», встановлення їхньої правової природи зумовлено не тільки потребою наукових досліджень, але і практичними цілями, спрямованими на оптимальне співвідношення в правовому просторі загальних норм трудового права та норм спеціального законодавства.

Специфіка трудових відносин суддів потребує особливого підходу до визначення їхнього змісту, встановлення правової природи та формулювання дефініції. Актуальність наукових напрацювань у цьому напрямі зумовлена відсутністю чіткого визначення на законодавчому рівні досліджуваного терміна.

Поняття та проблеми правового регулювання трудових відносин суддів, зокрема в контексті їхньої трудової чи службово-трудова діяльності, вивчали такі науковці, як: Г. Барабаш, К. Василяка, В. Венедіктов, М. Данилова, В. Журавель, І. Запорожець, М. Іншин, О. Кучма, І. Лазор, В. Малярченко, Г. Наконечна, Н. Неумивайченко, Г. Чанишева, І. Шамшина, В. Щербина й ін.

Постановка завдання. Мета статті – окреслити зміст поняття «трудові відносини суддів», встановити особливості правової природи цих відносин.

Результати дослідження. Той факт, що в Україні сьогодні активно реформується судова система, на підставі чого вносяться зміни до відповідних нормативно-правових актів, породжує необхідність чіткого визначення окремих понять для їх подальшого правильного використання. У чинному законодавстві термін «трудові відносини суддів» не закріплений, а його правова природа є предметом багатьох наукових дискусій.

Щоб виокремити в правовій площині термін «трудові відносини суддів», необхідно встановити суть ширшої дефініції – «трудові відносини».

Відсутність легального визначення трудових відносин породжує дискусії серед науковців щодо змістовного наповнення даного поняття. Загалом науковці, коли визначають поняття трудових відносин, роблять прив'язку до трудового договору як головного породжуючого факту.

Так, К. Мельник визначає трудові правовідносини як вольовий двосторонній зв'язок працівника та роботодавця через їхні взаємні суб'єктивні трудові права й обов'язки, який виникає на підставі трудового договору [1, с. 16]. Зазначимо вагомий внесок ученого в дослідження даної проблематики та зауважимо, що таке визначення неповне, оскільки дуже обмежено розкриває зміст визначуваного терміна, без зазначення підстав для появи таких відносин.

В. Жернаков дає дещо схоже, проте розширене окреслення змісту визначення трудових відносин. Так, трудове правовідношення він розуміє як двосторонній правовий зв'язок між працівником і роботодавцем, що виникає на підставі трудового договору, зміст якого полягає в сукупності суб'єктивних прав і обов'язків із виконання працівником за винагороду роботи за певною професією, спеціальністю, кваліфікацією, посадою з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, створенням належних умов для її виконання й оплати праці роботодавцем [2, с. 15].

Звужує зміст таких відносин прив'язку роботодавця до підприємства.

Дещо інший підхід до визначення поняття трудових відносин пропонує П. Пилипенко, який зазначає, що трудові правовідносини – це врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають у результаті укладення трудового договору (власне трудові), відносини

щодо встановлення умов праці на підприємствах, навчання й перекваліфікації за місцем праці, відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, врегулюванням трудових спорів і працевлаштуванням громадян [3, с. 123]. Таке визначення дещо відмінне від попередніх, розширене, оскільки визначає трудові відносини як певне структуроване поняття, що містить декілька правовідносин. Так, на думку П. Пилипенка, у структурі трудових правовідносин варто виділяти власне трудові відносини й інші, тісно пов'язані з ними (щодо встановлення умов праці на підприємствах, навчання й перекваліфікації за місцем праці та відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, врегулюванням трудових спорів і працевлаштуванням громадян) [4, с. 123]. Вважаємо такий підхід до визначення трудових відносин дискусійним. Адже, якщо власне трудові відносини є результатом укладення трудового договору, то інші, тісно пов'язані з ними відносини, мають інші підстави виникнення. Всупереч такому підходу, вважаємо, що обов'язковою ознакою трудових відносин є трудовий договір як підстава для виникнення.

Найбільш вдалим та лаконічним здається дефініція М. Іншина, який визначає трудові правовідносини як двосторонні вольові відносини, що виникають у зв'язку з укладенням трудового договору (контракту) між працівником та роботодавцем, змістом яких є встановлення, розвиток, зміна і припинення праці працівників із виконання ними трудових функцій [4].

Отже, трудові відносини – це вольові, двосторонньозобов'язувальні правові відносини між працівником і роботодавцем щодо встановлення, розвитку, зміни та припинення виконання трудової функції працівником на підставі трудового договору.

Н. Долгіх та В. Марущак під час аналізу розмаїтості трудових відносин в умовах ринку виділяють три окремих категорії працівників: наймані робітники (залежна праця), власники, що працюють (незалежна, самостійна праця), члени кооперативів, господарчих товариств, фермерських господарств та працівники, подібні найманим (залежна праця з виконанням особливих функцій), до категорії яких належать і судді [5, с. 5].

На думку Г. Наконечної, працівники судових органів вступають у трудові відносини на основі свого волевиявлення, реалізують конституційний принцип: право на працю. Під час таких правовідносин судді, поруч з іншими працівниками судових органів, виконують відповідні функції, покладені на них судом і обумовлені в трудовому договорі чи контракті, дотримуються певного порядку дня (часу праці і відпочинку), з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, отримують за свою працю винагороду, забезпечуються гарантіями у встановлених випадках, які передбачені трудовим законодавством [6, с. 478]. З такою позицією автора можна частково погодитися, проте недоцільним, на нашу думку, є прирівнювання судді до інших працівників суду. Зокрема, варто зазначити, що трудові функції на суддю покладаються державою й обумовлюються на законодавчому рівні, а не в трудовому договорі, як і гарантії, вони передбачені спеціальним законодавством.

Очевидним службово-трудова аспект державної служби вважає М. Іншин, який водночас зазначає, що державна служба є різновидом суспільно-корисної діяльності й являє собою особливий вид праці, в якому заняття посад державних службовців на основі конкурсу чи за призначенням є досить поширеними формами, а контрактна форма (трудова угода) ще не набула поширення й відповідного застосування, у чому проявляються диференціація й особливості державної служби як виду трудової діяльності. Наявність трудової діяльності зумовлює появу трудових відносин, однак, з огляду на особливості державної служби, ці відносини автор пропонує вважати службово-трудова [7, с. 42]. Погоджуємося з думкою автора щодо особливого характеру трудової діяльності державних службовців, яка зумовлює появу трудових відносин. Проте, вважаємо, що варто розмежовувати трудові відносини й адміністративно-правові, не зливати їх в один термін «службово-трудова відносини».

В. Процевський розмежовує трудові й адміністративно-правові відносини державних службовців і зазначає, що нормами адміністративного права визначається структура і компетенція міністерств, відомств, їх управлінь, відділів, порядок їхньої діяльності, але ці функції виконуються конкретними людьми, які перебувають із роботодавцем (державним органом) у трудових відносинах, підставою для виникнення яких є волевиявлення, яке набуває правового оформлення в трудовому договорі (контракті) [8, с. 99]. Погоджуємося з розмежуванням адміністративно-правових та трудових відносин і зауважимо, що підставою для виникнення трудових відносин є трудовий договір, умовою укладення якого є вільне волевиявлення.

У науковій літературі та судовій практиці є позиція, що між суддею та судом не можуть виникати трудові відносини на підставі трудового договору, оскільки державна служба судді, яка

полягає в здійсненні правосуддя, є за своїм змістом не договірними (двосторонніми) відносинами між роботодавцем і працівником, а реалізацією однієї із трьох функцій держави – судової [9]. Не можемо погодитися з такою думкою, як і віднести оплату листка непрацездатності чи виплати надбавки за вислугу років до форм здійснення державною судовою функції. Для реалізації своєї судової функції держава наймає суддів.

Як і для трудового договору, для публічної служби характерні договірні відносини. Тобто держава як роботодавець наймає державних службовців як працівників для реалізації своїх судових функцій. Незважаючи на особливості призначення та звільнення з посади, порядку проходження публічної служби, визначені нормами спеціального законодавства, такі відносини є договірними. Суддя, коли працевлаштовується, погоджується на умови праці, зокрема на визначену трудову функцію, розмір заробітної плати й інші. За суддею залишається право звільнитися за власним бажанням та піти у відставку, за наявності в нього відповідного стажу. Вищезазначене дає підстави говорити про наявність трудових відносин, що виникають між суддею та державою в особі уповноваженого органу як між працівником та роботодавцем.

Дискусійною є позиція, згідно з якою суддя здійснює свою трудову діяльність на підставі закону, а не трудового договору, який оформлюється виданням роботодавцем наказу про призначення на посаду, оскільки саме законом визначені підстави для отримання відповідного статусу судді та доступу до здійснення правосуддя. Протилежне тлумачення чинного законодавства України призвело б до визнання залежності судді як працівника від умов трудового договору та волі посадових осіб законодавчої й виконавчої влади як роботодавця [9].

Будь-які трудові правовідносини з'являються на підставі Кодексу законів про працю України, відповідно до якого для трудових відносин необхідне укладення трудового договору, тобто неможливе зарахування працівника до штату без трудового договору. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя має бути зарахований до штату суду, тобто самого закону недостатньо для появи даних трудових відносин [10].

З огляду на вищезазначене зауважимо, що підставою для появи трудових відносин судді є фактичний склад, який містить два юридичних факти: акт про призначення на посаду судді та трудовий договір, наслідком якого є зарахування судді до штату суду.

Підтримуємо погляди М. Іншина і вважаємо, що зі вступом на службу виникають трудові правовідносини, сторони яких набувають правових статусів «працівника» і «роботодавця», незважаючи на специфіку останніх [11, с. 304].

Висновки. Отже, трудові відносини судді можна визначити як вольові двосторонньо-об'язувальні правовідносини, що виникають між суддею як працівником та державою в особі відповідного органу як роботодавцем на підставі фактичного складу (указу Президента України про призначення на посаду та трудового договору, оформленого наказом про зарахування судді до штату суду) щодо призначення на посаду, проходження та звільнення судді з державної служби.

Список використаних джерел:

1. Трудове право України : [підручник] / К. Мельник. – Харків : Діса-плюс, 2014. – 480 с.
2. Трудове право : [підручник] / В. Жернаков та ін. ; за заг. ред. В. Жернакова. – Харків : Право, 2013. – 494 с.
3. Пилипенко П. Проблеми теорії трудового права : [монографія] / П. Пилипенко. – Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 1999. – 214 с.
4. Іншин М. Теоретико-правова характеристика трудових правовідносин / М. Іншин // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 198–202 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_35.pdf.
5. Трудове право : [навч. посібник] / Н. Долгіх, В. Марущак. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2011. – 252 с.
6. Наконечна Г. Проблеми розмежування адміністративних та інших правовідносин, що виникають під час діяльності судів / Г. Наконечна // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 476–481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12ngjhdh.pdf>.
7. Іншин М. Правове регулювання службово-трудова діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України : [навч. посібник] / М. Іншин. – Х. : ФІНН, 2010. – С. 42–43.
8. Процевський В. Правове регулювання трудових відносин державних службовців : деякі проблеми / В. Процевський // Право України. – 2004. – № 12. – С. 96–101.

9. Постанова Київського окружного адміністративного суду від 11 вересня 2015 р. № 810/3074/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/52619137>.

10. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

11. Іншин М. Державна служба як сфера регулювання трудового права / М. Іншин // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 303–308 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11imirtp.pdf>.